

*Xarici dillərin tədrisi metodikası***YUXARI SİNİFLƏRDƏ İNGİLİS DİLİNİN TƏDRİSİNDƏ İKT-DƏN  
İSTİFADƏNİN PSIXOLİNQVİSTİK ƏSASLARI**

UOT 372.8:811.111.

**Şəfəq İslam qızı İslamova,****Tahirə Təyyar qızı İbrahimova**

Azərbaycan Dillər Universitetinin baş müəllimləri

**E-mail:** sh.islamova@mail.ru**Rəyçilər:** *psixol.ü.fəls.dok. U.M. Qəzvini,*  
*ped.ü.fəls.dok. Ş.R. Babayeva***Açar sözlər:** *İKT, globallaşma, psixolinqvistika, İnformasiya cəmiyyəti, multimedia, vizual, kinestetik, audial, motivasiya, koqnitiv yanaşma, kommunikativ kompetensiya***Ключевые слова:** *ИКТ, глобализация, психолингвистика, информационное общество, мультимедиа, визуал, кинестетик, аудиа, мотивация, когнитивный подход, коммуникативная компетентность***Key words:** *İKT, globalization, psycholinguistics, Information society, multimedia, visual, kinesthetic, audial, motivation, cognitive approach, communicative competence*

Hazırda bütün dünyada elm və texnologiyanın inkişafı təhsilə də öz təsirini göstərir. Təhsilin imkanlarını genişləndirir. Artıq kompüter və internet həyatımızın ayrılmaz bir hissəsinə çevrilib. Multimedia vasitələrinin təlim prosesində istifadə edilməsi şagirdlərin həm psixomotor inkişafına, həm də onların audial və vizual yaddaşına təsir göstərir.

Riçard Meyerin apardığı psixoloji tədqiqatlar sübut etmişdir ki, şagirdlər elmi materiallar ilə qarşılıqlı əlaqə qursalar, multimedia vasitələrindən istifadə edərkən yeni fikirləri mövcud biliklərlə əlaqələndirsələr, tədris vəzifələrini uğurla yerinə yetirmiş olurlar. İKT və multimedia vasitələrinin istifadə olunduğu mühitdə tələb olunan vacib bir cəhət odur ki, tələbələr eyni vaxtda qısamüddətli yaddaşda müvafiq vizual və şifahi təsvirləri saxlaya bilməlidirlər. Multimedia vasitələrinin təlim prosesinə tətbiq edilməsi insan beyninin informasiyanı müxtəlif cür emal edən iki ayrı kanallardan ibarət olduğunu göstərir. Bu kanallara vizual və verbal kanallar daxildir. İnsan beyni informasiyanı iki duyğu üzvü vasitəsilə qəbul edir. Bu duyğu üzvlərinə gözlər və qulaqlar daxildir. Şagirdlər üzərində aparılmış tədqiqatlar nəticəsində məlum olmuşdur ki, onlar məlumatları üç yolla əldə edirlər: vizual, kinestetik və auditor.

Hər bir şagirdin özünəməxsus öyrənmə üsulu vardır. Məsələn, bir şagird informasiyanı görürək yadda saxladığı halda, başqa bir tələbə də eşidərək yadda saxlayır. Tələbələrin öyrənmə üsulları müxtəlif amillərdən asılıdır. Bu amillərə ətraf mühit, emosional və idraki faktorlar daxildir. Vizual yolla öyrənmələr üçün lövhələr, o cümlədən ağıllı lövhələr, iş vərəqləri, paylama materialları, PowerPoint təqdimatları və üzərində qeydlər olan vərəqlər xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Audial yolla öyrənmə tələbələr isə informasiyanı əvvəlcədən yazılmış dinləmələrdən, video, DVD, YouTube - dan seçilmiş e-klip və ya bənzər videoçarxlardan, mühazirələrdən və qrup müzakirələrindən əldə edirlər. Müasir təhsil sistemi insana təbiətlə ahəngdar yaşamağı öyrətməli, insanı, şəxsiyyəti əsas götürən, təbiətə istiqamətləndirən dünyagörüşü formalaşdırmalıdır.

M. Vorşauer texnologiyayı sinfə inteqrasiya etmək üçün iki fərqli yol təklif etmişdir: öyrənənlərin dilə marağını əhəmiyyətli dərəcədə artırmaq və bununla da öz biliklərini yaratmaq imkanı verən koqnitiv (idraki) yanaşma və öyrənənlərə həqiqi fəaliyyətlə məşğul olmaq yolu ilə əldə edilən real həyat bacarıqlarını tətbiq etmək vasitəsi olaraq orijinal sosial qarşılıqlı əlaqə imkanları verən sosial yanaşma.

Yuxarı siniflərdə ingilis dilinin tədrisi prosesində İKT-dən istifadənin psixoloji əsaslarını effektiv şəkildə müəyyən etmək üçün aşağıdakı şərtlər tələb olunur:

**Bərpa edici tədris metodları:** Yuxarı siniflərdə ingilis dilinin tədrisində İKT-dən istifadə şagirdlərin marağını və diqqətini çəkmək üçün müxtəlif interaktiv tədris vasitələrindən və texnologiyalarından istifadəsi deməkdir. Bura - videolar, interaktiv vəsaitlər, vebinarlar, onlayn tədris platformaları və s. aiddir.

**Adaptiv tədris:** İKT vasitələrindən şagirdlərin hər birinin individuallığını nəzərə alaraq tədrisi tənzimləmək üçün istifadə edilə bilər. Buraya uyğun tapşırıqlar təqdim edən və onların hərəkətlərinə uyğun tənzimlənən onlayn tədris platformaları aiddir.

**İstiqamətləndirilmiş tədris:** İKT - müəllimlərin şagirdləri düzgün istiqamətləndirməyə və tədris planlarını hazırlamağa kömək edə bilər. Bu zaman şagirdlərin güclü tərəflərinə diqqət edilir və həmçinin onların zəif tərəflərinə daha çox diqqət yetirilməsinə imkan yaranır.

**Təşviq edici tədris metodları:** İKT vasitələri yaradıcı tədris metodlarını dəstəkləyir. Məsələn, şagirdləri öz şəxsi onlayn proyektlərini yaratmağa təşviq edir.

**Əlaqəlilik və reallıq:** Tədris materialının şagirdlər üçün əlaqəli və aktual olması çox vacibdir. İKT vasitələrindən müasir və aktual məzmunu daha qabarıq şəkildə təqdim etmək üçün də istifadə edilir.

**Sosial tərəf:** Sosial media və vebinarlar kimi İKT vasitələri şagirdlərin ingilis dilindəki düşüncələrini reallaşdırmağa və yoldaşları ilə fikir mübadiləsi aparmağa kömək edir.

**Təşviq etmə:** İKT vasitələrindən istifadə edərək şagirdləri müstəqil şəkildə dil öyrənməyə təşviq etmək üçün istifadə edilir.

**Analiz və sintez:** İKT vasitələrindən istifadə tədris prosesini təkmilləşdirməklə bağlı yekun məlumatlarla sinfi təmin edir.

Yuxarı siniflərdə ingilis dilinin tədrisi prosesində İKT-dən istifadənin psixoloji aspektlərinə gəldikdə, bu sahədə əsas məsələlər aşağıdakıları əhatə edir:

**Şagirdlərin maraq və motivasiyası:** İKT vasitələri şagirdlərin marağını və motivasiyasını artırmağa kömək edə bilər. Marağı cəlb edən və öyrənmənin daha maraqlı və əyləncəli olmasını təmin edən interaktiv vasitələrdən istifadə edilməlidir.

**Öyrənmə üsulu:** İKT, müxtəlif öyrənmə üsullarına uyğun tədris formasını təmin edə bilər. Bu, şagirdlərin özünü daha yaxşı və effektiv ifadə etməsinə imkan verir.

**Psixoloji rahatlıq və həssaslıq:** İKT vasitələri şagirdlərin psixoloji rahatlığını və həssaslığını nəzərə alaraq tədris məzmununu tənzimləyə bilər.

Əmin olmaq olar ki, bu məsləhətlər və məlumatlar İKT-dən istifadənin psixoloji aspektlərini dəyərləndirməyə və keyfiyyətli tədris təcrübəsini təmin etməyə kömək edəcəkdir.

**Problemin aktuallığı.** Məqalə yuxarı siniflərdə ingilis dilinin tədrisində İKT-dən istifadəyə mühüm töhfədir.

**Problemin elmi yeniliyi.** Məqalə IX-XI siniflərdə ingilis dili dərslərində İKT-dən istifadənin

**Problemin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi.** Məqalə gənc tədqiqatçılar, doktorant və dissertantlar üçün faydalı olacaqdır.

**Ədəbiyyat**

1. Ağayev Ə. Yeni təlimin metod və texnologiyalarından istifadənin nəzəri və praktik məsələləri // ARTPI-nin elmi əsərləri. 2006.
2. Bünyatova F., Abdulla B. Təlim və tərbiyədə interaktiv texnologiya. Bakı: Nurlan, 2000.
4. Həmzəyev M.Ə. Yaş və pedaqoji psixologiyanın əsasları. Bakı: Adiloğlu. 2003.
5. Hüseynzadə G.C. Xarici dillərin tədrisində islahatların tətbiqi. Bakı: ADU. 2009.

**Ш.И. Исламова, Т.Т. Ибрагимова**

**Психолингвистические основы использования икт  
в преподавании английского языка в старших классах**

**Резюме**

В настоящее время развитие науки и техники во всем мире оказывает влияние на образование. Это также расширяет возможности образования. Появление компьютера можно считать поворотным моментом в образовании. Компьютер сначала создавался для военных целей. Но впоследствии она сыграла очень важную роль во многих сферах общественной жизни, а также в сфере образования.

**Sh.I. Islamova, T.T. Ibrahimova**

**Psycholinguistic basis of the use of ict in the teaching  
of english language in senior grades**

**Summary**

Currently, the development of science and technology all over the world has an impact on education. It also expands the possibilities of education. The emergence of the computer can be considered a turning point in education. The computer was first created for military purposes. But later it played a very important role in many areas of public life, as well as in the field of education. In modern times, the computer plays an important role in the life of the society, which indicates that the future world will be very different from today.

**Redaksiyaya daxil olub: 02.10.2023**